

Közös csillag

Beszélgetés Mezey Katalinnal

November 24-én született Jókai Anna és Oláh János. A közös születésnap veszteségeinkre emlékeztet. Mezey Katalinnal, aki nemcsak feleségként és barátként, de kiadóvezetőként és költőként, íróként is kötődött mindkettőjükhöz, róluk beszélgettünk, felidézve személyiségük jellemvonásait, írói, alkotói egyéniségüket.

– *Jókai Anna és Oláh János egy napon születtek. Miben hasonlított, és mi volt a különbség kettőjük pályájában, személyiségében?*

– Úgy tartják, hogy akik egy napon születnek, azoknak hasonló a természetük. Ezt a teóriát cáfolják az egypetűjű ikrek, akik legtöbbször sok mindenben különböznek egymástól. Mégis lehet benne valami, hiszen Anna és János természetében is sok hasonlóság volt. Persze lehet, hogy sokak számára visszás, ha összehasonlítjuk őket. De a rendszerváltozást követő években, miután Oláh János is az irodalmi élet szereplője lett, sokszor dolgoztak együtt ugyanazért az ügyért, ismerték és elismerték egymás írói és életfelfogását. Ha nem lenne közhelyes, röviden ezt úgy fejezném ki, hogy fontos ügyekben „harcostársak” voltak. Eredeti értelmét tekintve illik mindkettőjükre ez a meglehetősen lehasznált kifejezés, mert mindketten a magyar irodalom és kultúra méltóbb elismerését, az életet és az emberi méltóságot tisztelő erkölcsi értékrend megőrzését várták a rendszerváltozástól, egy, a műalkotás formai és tartalmi egészét értékelni képes esztétikai szemléletet képviseltek. Mindketten vezetésre termett emberek voltak, és igényelték is a vezető szerepet, könnyen kerültek bárhol a figyelem középpontjába. Ha beléptünk egy társa-

ságba, addig sosem látott emberek közé, János az első pillanattól el tudta helyezni magát az adott csapatban, könnyen vált hangadóvá. Amikor egyszer erről beszélgettünk, Anna azt mondta: „Ezzel én is így vagyok, nem is bírom elviselni, hogy ne így legyen.” Ekkor elmesélte, amit aztán később az *Átvilágításban* is megírt, hogy fiatal korában azt mondta a nővéreinek, hogy legszívesebben apácának menne. Mire a testvére így szólt: „Apácának? Te ott is csak apácafőnöknő lennél.” Jánosnak is mindig voltak olyan tervei, amelyekhez segítők kellettek. *Közel* című regényében leírja, hogy már kisgyerekkorában, Nagyberkiben, amikor a játszótársait várta, előre eltervezte, hogy mit fognak játszani, hogy melyiknek milyen feladatot ad majd. Amikor aztán nem akarták azt csinálni, amit ő kigondolt, a konfliktus verekedésbe torkollt, az idősebb fiúk jól helybenhagyták, végül a nagymama mentette ki őt a karmaik közül. Tehát kicsi korától előretervezett: ha jön két játszótárs, akkor majd ezt meg azt csináljuk, nekik csak el kellett volna fogadniuk azt, amit János szépen kitalált. Ez később is így volt, amikor cselgáncsedzőként minden nyáron táborba vitte a judós gyerekeit, és mi is, az egész család mentünk velük. Mindent előre jól kigondolt, megszervezett.

Később, mikor a Petöfi Művelődési Házat vezette Máriaremetén, majd a Magyar Naplót rengeteg szkilli és kharübdisz között, iszonyatos nehézségek közepette, mindig volt erő benne ahhoz, hogy az újabb és újabb kihívásoknak megfelelően újraszervezze a munkaszervezetet és a munkát.

– *Anna is hasonló szervezői képességekkel rendelkezett?*

– Anna fejében is mindig kétszen voltak a maga hosszú távú írói tervei, arról is voltak elképzelései, hogy hogyan, mikor jelenjen meg egy-egy könyve, hogyan vezessük be azt az olvasóközönség és a szakma körében. Végiggondolta, hogy kit kellene felkérni, hogy írjon az új könyvről, beszéljen a könyvbemutatón. A családjában is központi szereplő volt, nagy szeretettel és törődéssel volt a gyerekei, a menyé, a veje, az unokái iránt. Mindenki külön-külön is kötődött hozzá, összetartotta a családot. Ráadásul egy apa nélküli családot, ami a legnehezebb feladat. Gyermekéi édesapjától elég korán elvált, mégis úgy tudta őket felnevelni, hogy jó kapcsolatuk maradt az édesapjukkal is, aki bábszínész volt, s akivel Anna is mindvégig baráti viszonyt ápolt.

– *Mondhatjuk azt, hogy a vezetői, szervezői képességeit Anna inkább az írói pályájára és a csa-*

ládjára fordította, János pedig a közösségépítésre?

– Anna sok író-olvasótalálkozót vállalt, szinte minden meghívást elfogadott, és sok energiát fordított a maga szellemi háttérének, keresztény elkötelezettségének kifejtésére, nemcsak a műveiben, de a közönségtalálkozók során is. Saját írói imázsának építését is szolgálták ezek a találkozók, ami nagyon egészséges dolog. Könyveket is vitt mindig magával, hogy olvasói számára az ország bármely csücskében elérhetőek legyenek a művei. Vállalt közbenjárást fontos közügyekben is, egyes embereknek is sokat segített, ha szorult helyzetükben kérésekkel felkeresték. De legfontosabb ügye az volt, hogy segítsen a mai, meglehetősen hitetlen korszak emberének visszatalálni a teremtés szellemi középpontjához, Istenhez, a művei által, és a személyes találkozások, előadások, beszélgetések során is. Kialakult napirendje volt, mindig délelőtt dolgozott, főként a nyári hónapokban, de persze, ha kellett, máskor is. Jól osztotta be az idejét, annyit vállalt, amennyit teljesíteni tudott, és amit elvállalt, azt teljes odaadással végezte. Sosem sietett, sosem késett el, meg tudta tartani dolgai közt a fontossági sorrendet, az egyensúlyt. Ezt mi, Jánossal, nem mondhatjuk el magunkról: a család, a kenyérkereső munka, az irodalomszervezés mellett az írói munkánkat tekintve a terveinkhez képest mindig sok volt az elmaradásunk. Miután a Kísérlet című folyóirat-kísérletünket lefoglalta a rendőrség, egyre kevesebb publikálási lehetőségünk volt, elismerést is jóformán csak az ún. „második nyilvánosságban” kaptunk. Ez persze ösztönző volt, hiszen Nagy László vagy Weöres

Jókai Anna írótsársak körében (mellette balról Tornai József, Kolozsvári Grandpierre Emil, jobbról Weöres Sándor és Károlyi Amy), 1978

Sándor elismerése, támogatása százszer több erkölcsi értékkel bírt a hivatalos, „szocialista” kultúrpolitika és sajtó elismerésénél. De az íráshoz idő kell, és ennek mindig szűkében voltunk, mert a család ellátása mellett irodalmon kívüli munkákkal kellett pénzt keresnünk.

– Anna kibontakozását nem akadályozták hasonló események?

– Mint az *Átvilágítás* című önéletírásában is írja, Anna írói indulása a hatvanas évek végén nagy visszhangot keltett a szakma, de a közönség körében is, első novelláival valósággal berobbant a kortárs irodalmi életbe. Kezdetben nem akadályozta a kultúrpolitika sem a kibontakozását, pályakezdése egyenes vonalú és sikeres volt. Sokfelé meghívták, szívesen és jól szerepelt a nyilvánosság előtt, az író-olvasótalálkozók, járta az országot. Szépen haladt előre, egészen a *Napok* című regénye megjelenéséig. Ekkor, 1972-ben az ő írói pozíciója is megváltozott, a támogatott kategóriából a túrtbe került át, mint írja, de ekkorra már a sajtó, és gyönyörű, fiatal nőként a média is, a közön-

ség is megismerte és megszerette. A *Napok* című nagyregényében ugyanis 1956-ot úgy ábrázolja, ahogy ma is gondolkodunk és beszélünk róla: forradalomként. Csak azért nem tört ketté Anna írói pályája ekkor, mert a kézirat szuperlektora Pándi Pál, a nagyhatalmú, kommunista irodalomtörténész, szerkesztő volt, aki nem olvasta végig a terjedelmes kéziratot, így nem jutott el az '56-os fejezetig, ezért jó véleményt írt róla, kiadásra javasolta a regényt. Ennek köszönhető, hogy nem lett ugyan politikai botrány a megjelenésből, Pándival nem akart nyilvánosan összeveszni a pártközpont, csak a kritika volt lekezelő és elmarasztaló. Annát mellőzték, de nem iktatták ki az irodalmi életből az elkövetkező időkben sem.

A mi pályakezdésünk sokkal nehezkesebb volt. A hatvanas évek elején ránk, fiatal költőkre nem volt szükség: akkor kötött alkut az '56-os forradalomban szerepet vállaló írókkal a hatalom, újra publikáltak az évekig hallgató szerzők, a hatalomnak talán ezért nem volt semmiféle terve az új generációval. Ugyanakkor a hatvanas

Jókai Anna, 1968

évek kezdetén tűnt fel és aratott sikert a Szovjetunióban egy új költőnemzedék, akiket a kommunista kultúrpolitika engedett szóhoz jutni, sőt, külföldön is szerepelni: Jevtusenko, Vinokurov és társaik óriási lehetőségeket kaptak. Nem kellett annyira begyepesedett, kommunista irodalmat művelniük, mint az előző generációknak, nem kellett Sztálint, illetve most már Hruscovot éltetniük. Így demonstrálta a hatalom, hogy lám, a Szovjetunióban a művészeknek milyen nagy szabadságuk van. Ezek persze szorosban befont, egzisztenciálisan függő emberek voltak, de az írói pályájuk kibontakozását elősegítették. Tehát volt egyfajta „olvadásillúzió” a levegőben, egészen 1968. augusztus 21-ig, a prágai tavasz leveréséig. Addig azt hittük,

hogy nem fog megismétlődni a forradalmat követő diktatúra. Holott Magyarországon ezekben az években, az „olvadás” illúziójával párhuzamosan, a felszín alatt a legsötétebb terror uralkodott. 1961-ben például száznál több papot, hívőt fogtak perbe és ítélték börtönbüntetésre tiltott szervezkedésért.

Pályakezdésünk idején úgy tűnt, ha nem foglalkozol mindenáron 1956-tal, a határon túli magyarokkal, vagy azzal, hogy a szovjet csapatok mit keresnek Magyarországon, vagyis a tabut jelentő történelmi tényekkel, akkor tulajdonképpen nem gördítenek akadályt az utadba. János is, én is, de az *Elérhetetlen föld* című antológia többi költője is – indulástól kezdve erős történelmi kötődéssel bírtunk. Gyerekkorunk legna-

gyobb élménye a forradalom volt, jártuk Erdélyt, a Felvidéket, Délvidéket. Ezt a tabuk állandó feszegetéseként értékelték. Úgy tűnt, hogy ez a kilenc költő egy esztelen, nacionalista társaság, akikkel nem lehet, nem érdemes beszélni.

– *Nem tudatok nyugodtan a feneketekre ülni, ez volt a baj?*

– Az a tévhit élt bennünk, hogy csak akarni kell, következetesnek kell lenni, és akkor előtűnik is megnyílnak a lehetőségek, tágasabbak lesznek a keretek. Alátámasztotta ezt, hogy akkoriban jött létre néhány új folyóirat, az Új Írás, vidéki periodikák stb. Volt tehát a hivatal részéről egyféle nyitás, de ennek az áldásaiból csak azok részesültek igazán, akik bele tudtak simulni az akkori világba. Mi meg folyton a magunk feje után mentünk. Sem Utassy Jóska, sem Oláh János nem voltak befolyásolható, irányítható emberek, a maguk öntörvényű módján gondolkodtak és cselekedtek, és ebben erősítették egymást. Még olyan értelemben sem voltak befolyásolhatók, hogy azt lehetett volna mondani nekik, hogy most egy kicsit hallgassatok el, és akkor később majd ti is szóhoz juthattok. Tehát a Kilencek pályakezdése sok nehézségbe ütközött. Jánosé pedig különösen, hiszen az *Elérhetetlen föld* című antológia kiadása ügyében évekig harcolt a két irodalmi kiadóval, majd 1970-ben a Kísérlet című folyóirat betiltása következett, ezek után egyik kiadóhoz sem tudott, de nem is akart fordulni.

– *Mivel haragította magára a kiadókat?*

– A Szépirodalmi és a Magvető Kiadó vezetői is azt válaszolták, amikor szerkesztő barátunk, Angyal János, Utassy Jóska és Oláh

János elvitte hozzájuk az *Elérhetetlen föld* című antológia kéziratát, hogy ezt nem kívánják kiadni, de ők maguk csinálnak majd antológiákat a fiatal íróknak, költőknek, azokba beleteszik azt, amit az *Elérhetetlen föld*ben használhatónak találnak. Az *Elérhetetlen föld*del önmagában nem akartak foglalkozni. A Magvető vissza sem akarta adni a kéziratot. János járt bent többször is a kiadói titkárságon, de a titkárnő mindig azt mondta neki, hogy nem tudja, hol lehet a kézirat. Később azt terjesztette, hogy János erre úgy feldühödött, hogy rá akarta borítani az íróasztalt, és ezért végül visszaadta neki. János elbeszélése szerint szó sem volt asztalborogatásról, csak vitatkoztak. Végül a titkárnő elvesztette a türelmét, kikapta a fiókjából, és odavágta János elé a kéziratot: „Na, itt van, vigye!” Mi nem akartuk, hogy belekeverjék saját antológiáikba az *Elérhetetlen föld* egyik vagy másik költőjét a kiadói szerkesztők, megfogadtuk, hogy együtt jelentjük meg, még ha magánkiadásban is. Végül az Írószövetség akkori elnökének, Darvas Józsefnek köszönhetően sikerült is – az irodalmi kiadók megkerülésével – az Ifjúsági Lap és Könyvkiadónál megjelentetni az antológiát, kis híján úgy, ahogy mi magunk megszerkesztettük. Ezek után, ha lett volna kedve hozzá, sok értelme akkor sem lett volna, hogy az irodalmi kiadóknál a saját könyvével kilincseljen Oláh János.

– *Hogyan került mégis sor a kiadására?*

– Juhász Ferencnek köszönhetően, aki korábban az én első kötetem sorsát is megpróbálta egyengetni a Szépirodalminál. Szerencsémre közben a Magvető elkérte tőlem a

Könyvbemutató Jókai Annával 2007-ben

kéziratot, amit Nagy László tanácsára át is vittem hozzájuk, és *Amíg a buszra várunk* címmel 1970 júniusában megjelent. Azért is szerencsés voltam, mert 1970 novemberében „lebuktunk” a már említett Kísérlet című folyóiratkezdeményünkkel. Ha átcsúszott volna a könyvem 1971-re, akkor biztos, hogy nem adta volna ki a Magvető.

– *Hogyan buktatok le a Kísérlettel?*

– 1969 novemberében jelent meg az *Elérhetetlen föld*. Kettős visszhangja volt, az ÉS és a Népszabadság szidta, ócsárolta, a Magyar Nemzetben először egy jó recenzió jelent meg róla, aztán egy rettentés. Ekkorra már megérett bennünk – elsősorban Oláh János fejében – egy saját folyóirat elképzelése, ami persze teljesen lehetetlennek tűnt. Miközben ezen gondolkodtunk, Váci Mihály javaslatára elmentünk a Szabolcs-Szatmár megyei Vaján megnyílt múzeum alkotószobájába. Ott ismerkedtünk meg Molnár Mátyással, a múzeum igazgatójával, akivel szintén beszélgettünk a fiatal generáció publikációs ne-

hézségeiről. Molnár Mátyás megemlítette, hogy tervbe vette egy múzeumi értesítő kiadását, amelyet a Múzeumbarátok Körének előfizetési tesznek majd lehetővé. Felvetette, hogy abban bátran közölhetnénk az alkotóházban született írásainkat is. Vagyis tulajdonképpen bármi benne lehetne, amit publikálni szeretnénk, és felajánlotta, hogy szerkesszük együtt ezt az évi négy alkalommal megjelenő periodikát. Elment a megyei tanácshoz, ahol engedélyezték is a múzeumi értesítőnek – amelynek ekkor már Kísérlet volt a címe – a megjelentetését. Hamarosan össze is állt az anyag – öten voltunk a szerkesztői: Molnár Mátyás, Oláh János, Rózsa Endre, Fajó János képszerkesztő és én. Egyszerre három számot is megszerkesztettünk, mert közöletlen vers és próza bőven volt nemzedéktársaink fiókjában – Bálint Istvántól, Bereményi Gézától Kiss Annán, a Kilencek költőin át egész Petri Györgyig és tovább –, de tulajdonképpen az utolsó három oldaltól eltekintve nem múzeumi értesítő volt ez, hanem irodalmi periodika. Az első

Kicsik és nagyok a nagyberki szülőház kertjében, 2008-ban

számba Juhász Ferenc írta a beköszöntőt, a másodikba Voigt Vilmos. Sejtettük, ha egy szám kijön, több már nem is lesz, ezért akartunk egyszerre hármat is megjelentetni. Nagyjából eltaláltuk, igaz, hogy még megjelenés előtt, egyszerre foglalták le mind a három szám beliveit és borítóját. A belívek Molnár Mátyás révén helyben, a nyíregyházi megyei könyvtár sokszorosítójában készültek, a borítókat Budapesten nyomtattuk. Én vagyok, sajnos, ludas abban, hogy amikor Molnár Mátyás ügyeket intézni Pestre jött, megmutattam, oda is adtam neki a borítók próbanyomatait. Ő pedig a minisztériumban elújságolta, hogy milyen gyönyörű borítója lesz a múzeumi értesítőnek. Egy minisztériumi jóakarója kifaggatta, ő pedig naivan mindennel elbüszkélkedett. Mire hazaért, valószínű a Megyei Tanács már meg is kapta a levelet, amelyben a minisztérium közölte, hogy megyei szinten nem jogosultak engedélyezni egy olyan periodikát, mint a Kísérlet. Így 1970. november 14-én Molnár Mátyás is kapott egy levelet, meg a me-

gyei könyvtár is, ahová ezzel egy időben kiszállt a rendőrség, lefoglalták a már elkészült kétszáz-kétszáz példányokat. Úgy tudtuk, hogy helyben bezárták, belakolták az egyik szekrénybe. Aztán, – állítólag – amikor a nyíregyházi könyvtárat felújították, ennek a szekrénynek nyoma veszett. Molnár Mátyást elmozdították népművelő-állásából, hetente jelentkeznie kellett a megyei rendőrkapitányságon. Csak 1989-ben rehabilitáltak minket, amikor Pusztai Ferenc, egykori egyetemista társunk volt az államtitkár. Az öt szerkesztő kapott együttesen 250 000 forintot, és mindenki egy-egy rehabilitáló levelet. A pénzt arra szeretnénk volna fordítani, hogy végre megjelentessük a Kísérlet három számát. Ehhez viszont kellett volna a kéziratuk. A hetvenes években sokan megpróbáltak segíteni nekünk, elmentünk Illyés Gyulához is, Váci Mihály felesége le is utazott Nyíregyházára szólni az érdeklünkben. Azzal jött vissza, hogy nincs mit tenni. Annyi eredménye lett mindennek, hogy a megye odaadta az anyagot lektorálni Sza-

bolcsi Miklósnak, aki egyetemi tanár és rendkívüli hatalmú irodalompolitikus volt. Megvan a lektori véleménye, a kiadványok írásainak egyharmadát kiadhatónak ítélte, kétharmadát pedig nem. Így nem vállalta már a megye a Kísérletet. Rehabilitálásunkkor Pusztai Ferenc, nem tudni, honnan, de megszerezte a lap második számának stencilanyagát. A tartalomjegyzéket és a történetet a János által alapított és szerkesztett Remetei Kéziratok ötödik füzetében, 1991-ben közzé is tettük, de a Remetei Kéziratok anyagi nehézségek miatt ezután megszűnt, és már nem tudtuk megjelentetni a kézhez kapott második szám anyagát sem.

Így érthető, azt hiszem, hogy Jánosnak miért volt nagyon nehéz a költői indulása. Valósággal kiátkozott ember lett. Végül Juhász Ferenc állt ki érte, első verseskönyvét ő szerkesztette, így 1972-ben megjelent a *Fordulópont. Közel* című regényének kéziratát Nagy László segítette megjelenéshez (1976). Illés Endre, a Szépirodalmi Kiadó igazgatója ezt a könyvet, János első regényét, kiadói nívódíjjal jutalmazta, és olyannyira pártfogásába vette, hogy a továbbiakban – nyolc év szilenciumot követően – 1978-tól az én kötetem is a Szépirodalminál jelentek meg. Nagyon sokat köszönhetünk a már befutott, elismert íróbarátoknak, akik jótálltak értünk. Indulásunkkor Nagy László segített nagyon sokat mindkettőnknek, de a legkülönbözőbb szellemiségű írók, költők, a már említett Illés Endrén túl pl. Mándy Iván, Darvas József, Váci Mihály vagy Weöres Sándor, és Károlyi Amy is szívből támogattak, biztattak, segítettek, valószínűleg ezen múlt, hogy a sok

rossz tapasztalat ellenére is a pályán maradtunk.

– *Mindebből kitűnik, hogy Anna és János pályakezdése jelentősen különbözött egymástól.*

– Anna rakétaként indult, amiben remekbe készült novelláin túl valószínűleg szerepet játszott az is, hogy ekkor már komoly élettapasztalattal bírt, meggondolt és diplomatikus volt. János egyetemista éveiben megjelenésében is abszolút laza, avantgárd fickó volt. Maga készítette bőrsaruban járt, zöld katonai vászontarisznya a vállán, amiben legtöbbször volt egy-két verseskönyv is: elsős egyetemista korában Füst Milán és Walt Whitman voltak a kedvenc költői. Úgy nézett ki, mint egy festőnövendék, mert eredetileg annak is készült, a képzőművészeti középiskolából érkezett a bölcsészkarra. Mindent úgy csinált, ahogy nem volt szokás. Kő Pál szobrászművész, középiskolás padtársa és életfogytiglani jó barátja, mesélte, hogy a kisképzőben nehezen viselték el a tanárok, hogy az órákon János többnyire háttal ült nekik. Mindjárt az első padban.

Anna nem volt ilyen provokatív alkat, ő mindig szeretetre méltó volt. Nemcsak tudott szeretetre méltó lenni, hanem mindig az volt. Ugyanakkor neki is mindenről megvolt a véleménye, mindent kigondolt, és ugyanúgy kiosztotta a feladatokat, mint János. És Anna ezt nagyon elegánsan csinálta.

– *Annának talán szerencsésebb volt a csillagállása.*

– Hasonló volt a családi háttérük, egyikük sem értelmiségi családból származott. János gyermekora talán annyival szerencsésebb volt, hogy nagyszüleivel, nagynénjével mindig, felnőtt éveiben is harmonikus volt a kapcsolata. Ka-

Oláh János a nagyberki szülőház előtt, 2013 augusztusában

maszkoráig édesanyjával is. Édesapjával viszont sok konfliktusuk volt, akárcsak Annának. Mindketten nagyon jó képességű gyerekek voltak, ennek köszönhetően, hogy tanulásban könnyedén vették az akadályokat. Szintén közös vonásuk volt, hogy nemcsak a humán tárgyakhoz, de a matematikához is volt érzékük, felnőtt korukban is jól ítélték meg, átlátták az anyagi viszonyokat, az egymásnak feszülő érdekeket.

– *Ez a tulajdonság nem túl gyakori jellemzője a művész embe-
reknek.*

– Nem. Mindketten hamar tisztában voltak a legváratlanabb körülményekkel, lehetőségekkel, tudtak figyelni a realitásokra. Felősségteljes emberek voltak az élet materiális területén is, nem mindennapi bölcsesség, jelentős agykapacitás is kellett ehhez. Ökonómikus volt a gondolkodásuk, jól érzékelték és értelmezték a környezetüket. Anna ugyanakkor nagyon bízott az emberekben, alapvetően jóhiszemű volt, és keservesen érintette, ha ezzel valaki visszaélt. Mindenkinek segített, a segítőkészség a vérében volt. Pedig sokan nem

azt a következtetést vonják le, hogy „XY milyen rendes, hogy segít nekem”. Úgy vélik, hogy a segítséget eleve megérdemlik, az jár nekik. És inkább azt tartják számon, hogy mi mindenben nem segített az a valaki. János ebből a szempontból kevesebb illúzióval bírt, kevesebbet csalódott. De ő is nagyon sokaknak segített.

– *Anna az írás terén nagyon tudatosnak tűnt, mindig megtervezte, mit csinál, és azt végre is hajtottta.*

– Ráadásul úgy, hogy kigondolta, elhatározta, leült, és megírta. Különleges volt az is, ahogy a fellépésekhez, előadóestekhez viszonyult. Mesélte, hogy ha két-három nap kimaradt, nem kellett előadást tartania, nyugtalan lett, rosszul érezte magát. Nem volt benne semmiféle drukkk vagy izgalom a színpadon. Elemében volt, jó humorral, a közönség minden rezdülését érzékelve, mégis a maga gondolatmenetét pontosan követve, szellemesen, szórakoztatóan tudott beszélni a mikrofon előtt is. És ez Jánosnál is így volt. Bármikor kész volt a nyilvánosság előtti megszólalásra, Szinte nem érzett

Oláh János és Mezey Katalin a csíksomlyói búcsún, 2015-ben

különbséget a magánbeszélgetés és a nyilvános megszólalás között.

– Anna úgy írt, mint a napszámos, kötelességtudóan. Jánossal való beszélgetéseimkor mindig azt éreztem, hogy több időt szeretne az írásra szánni, mint amennyit más feladataival, kötelességeivel foglalkozott.

– Jánosnak mindig sokkal több ötlete, terve volt annál, mint amennyit megírt. Másrészt nagyon sokszor nekifogott egy-egy munkának, sokat javított az írásain. Virtuózan, egyedülállóan tudott fogalmazni, szokatlan és sajátos volt a képi világa, a szavak olyan árnyalatait villantotta fel, amelyek másnak nem jutnának eszébe. Különleges, a tudatalattiban születő, álomszerű asszociációk, gondolat- és szótársítások jellemzik verseit: „Sátán belében tekergő utak, / a négykézlábon eltöltött idő / rémülten ásít, mint a kályhacső, / vár, mint kotlós lyukas kosár alatt” (Sötétkamra). Rajta kívül ki tud ilyen sorokat írni? Sokszor tanács-talan vagyok a kézírathagyatéká-

val. Most jelent meg a *Csókkold meg a csizmám!* című posztumusz elbeszéléskötete. Sokat kellett töprengenem rajta. Még írógéppel kezdte írni ezeket az elbeszéléseket, aztán kézzel kijavította a gépelt szövegeket, aztán itt-ott átragasztotta őket. Majd beírta számítógépbe, kinyomtatta, és kézzel több ízben átjavította. Pedig már az első változat is nyomdakésznek mondható. Nem érteni, miért javította újra és újra át. Anna és János munkamódszere egyébként nagyon hasonló volt. Először mindketten kézzel írták meg a műveiket. Utána kézírásból maguk írták át gépbe. Mindketten sokat javítottak a kéziratból gépiratba való áttétel során. Ezzel szemben sokak, így például én is, már először is gépbe – most már nyilván számítógépbe – fogalmazok. Ennek előnye is, hátránya is az, hogy nem maradnak fenn a szövegfejlesztés során keletkezett javítások, át- meg átváltzatok.

– Annának nagyon fontos volt a spiritualitás, ez foglalkoztatta

az írásaiban is. János munkáiban nem annyira hangsúlyos ez a téma. Jól gondolom ezt?

– Az utolsó évek versei közt nagyon sok megrendítő írás található, amelyeknek az istenhit az alapélményük. A hit és a kétely. Írásai azonban kezdetől tartalmaznak egy – a kívülálló számára – megismerhetetlen, megfejthetetlen mélységet sejtető réteget, amelyben a spiritualitás – hol a korai, elvont fogalmak helyett képekben látó ember, hol a mitikus, szimbólumokban gondolkodó ember, hol a kollektív tudatalattival birkózó modern ember világának részeként – jelen van. Nem valamely átgondolt rendszerben, hanem a Logoszhoz, a „kezdetben vala az Igé”-hez fűződő viszonyába rejtve, akkor is ott gomolyog a verseiben a megmagyarázhatatlan, ha – mint általában – a leghétköznapibb képek és költői alakzatok uralják is a szöveget.

Az Oláh János-i kozmosz a költő összetett világképe, amely sem teológiai tételekkel, sem a tudományos hipotézisekből összetákolat ateizmussal nem éri be. Egyszerre veszi igénybe a népi hiedelmek, az ősi mítoszok, a keresztény szimbolika, a természeti törvények elemeit, és válik verseiben mindez mozgalmassá látomássá. Spiritualizmusa a világ lényegéhez való, sokszori, sokfelől induló közelítések során összegződik, valahogy úgy, ahogy *Gaia anyánk* című versében írja: „Templomtorony hatol a földbe, / és Gaia anyánk megtermékenyül. / Szerelmesen fölkapja ölbe, / s fülebe duruzsol a jeges úr. // Szégyenlősen fordulnék félre, / hogy ne lássam e furcsa, ősi nászt, / büntudattal kényszerítesz térdre / Uram, te, ki zajgó lelkembe látsz.”

Erős Kinga